

YÛSUF DEDE EFENDİ

Evliya Çelebi, gençliğinde Enderun'da arkadaşlık yaptığı Yûsuf Dede'nin ney üflemesindeki maharetini anlatırken kendisini dinleyenlerin mutlaka ağladığını söyler, çeng sazındaki üstün icrasından da övgü ile bahseder. Ayrıca Yûsuf Dede'nin sert mizaçlı olduğunu kaydeden Evliya Çelebi, onun *Meşnevî* dersi verirken mânevî coşkuya kapılarak birkaç defa kürsüden derişlerin üzerine atladığını, bu durumda iken çok hızlı semâ yaptığını, âdetâ kaşı, gözü ve yüzünün görünmez hale geldiğini de belirtir. Yûsuf Dede'nin Konya Dergâhi, İstanbul mevlîhâneleri ve devlet kademeleri arasındaki irtibatı sağlayan önemli görevler aldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Onun "Feryâd-ı Yûsuf" adlı hüseyinî makamında ve düyek usulündeki peşrevinin notası Dimitrius Kantemir'in *Kitâbü İlmî'l-mûsikî* adlı eserinde kaydedilmiş ve Yalçın Tura tarafından günümüz notasına çevrilerek yayımlanmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), I, 343; Kantemiroğlu, *Kitâbü İlmî'l-mûsikî alâ vecihî'l-hurûfât: Mûsikîyi Harflerle Tesbît ve İcrâ İlmînin Kitabı* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2001, II, 373; Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2549, vr. 341^b; Nazım, *Divân* (nşr. Mehmed Nâil), İstanbul 1257, s. 493-494; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 567-568; Ebûshakzâde Esad Efendi, *Atrabül-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 21^a; Esrâr Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye* (haz. İlhan Genç), Ankara 2000, s. 531; *Osmanlı Müellifleri*, I, 201; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 36-37; Öztuna, *TMA*, II, 501; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 143; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (17. Yüzyıl)*, İstanbul 2001, s. 282-284, 291-293; Recep Uslu, "Yusuf Dede Çengî Mevlî ve Yayınlanmamış Risâle-i Edvâr'ı Müsikimiz İçin Önemli Bir Keşif", *Tarih ve Düşünce*, sy. 28, İstanbul 2002, s. 62-65.

MEHMET NURİ UYGUN

YÛSUF b. EBÛ's-SÂC

(يوسف بن أبي الساج)

Ebü'l-Kâsım Yûsuf b. Ebi's-Sâc
Dîvdâd b. Yûsuf Dîvdest
(ö. 315/927)

Azerbaycan'da
hüküm süren
Sâçoğulları hükümdarı
(901-927)

(bk. SÂÇOĞULLARI).

YÛSUF EFENDİ, Ahîzâde

(bk. AHİZÂDE YÛSUF EFENDİ).

YÛSUF EFENDİ, İmam

(ö. 1057/1647)

İmâm-ı sultânî, şair ve bestekâr.

994 (1586) yılında Şam'da doğdu. Şâmî Yûsuf olarak da anılır. Dedesinin hatiplik yaptığı Sukayfe Camii'ne nisbetle Sukayfî diye de tanınır. Şeceresi Yûsuf b. Ebü'l-Feth b. Mansûr b. Abdurrahman'dır. Şam'daki Ümeye Camii'nde dersîâm Hasan Bûrînî'den çeşitli ilimleri tahsil edip Halvetiyye-Cemâliyye'den Assâliyye'nin kurucusu Ahmed b. Ali el-Assâli'ye intisap etti ve ondan tasavvuf terbiyesi aldı. Şam'da Sultan Selim (Selimiye) Camii'nde bir süre hatiplik yaptıktan sonra gittiği İstanbul'da sesinin güzelliği ve Kur'an okuyuşundaki zarafetiyle tanındı. II. Osman onu kendisine imam tayin etti. 1031 (1622) yılında II. Osman'ın öldürülmesinin ardından Şam'a dönerek Sultan Selim Camii'nde imamlık yapmaya başladı. Ayrıca Selimiye Medresesi'nde ders verdi. 1044'te (1634) Evliyâzâde Mehmed Efendi'nin hastalanması üzerine IV. Murad'ın hünkâr imamlığına tayin edildi. Daha sonra kendisine Mihaîlîç ve Kırmastî kazaları arpalık olarak verildi. IV. Murad'ın Revan ve Bağdat seferlerine katılan Yûsuf Efendi padişahın ölümü sırasında başında Kur'an okudu. Şevval 1049'da (Şubat 1640) Sultan İbrâhim'in tahta geçmesinin ardından imamlık görevinden azledildiyse de Safer 1056'da (Mart-Nisan 1646) tekrar aynı göreve getirildi. Şehzade Mehmed'le (IV.) kardeşleri Şehzade Süleyman (II.), Şehzade Ahmed (II.) ve Şehzade Selim'e hocalık yaptı. Şehzade hocası olduğundan kendisine Rumeli kazaskerliği pâyesi verildi. Şehzade Mehmed'in padişahlığından 16 ay önce Safer 1057'de (Mart 1647) vefat etti ve Karacaahmet Tekkesi yakınlarına defnedildi. Şair Sâdî Efendi onun oğludur.

Evliya Çelebi, Yûsuf Efendi'nin kendisine hocalık yaptığını ve kırâat-i seb'âyı Yâsîn-i şerif'e kadar ondan okuduğunu belirtir; ayrıca Şehzade Mehmed'in doğumunu anlatırken Yûsuf Efendi'den de söz eder. Buna göre Sultan İbrâhim, Mehmed doğmadan önce, bir erkek evlâdı olursa doğduğu gün ilk defa gördüğü kimsenin adını oğluna vereceğini söyler. Yûsuf Efendi sabah namazına geldiği sırada Mehmed'in doğumu müjdelence Sultan İbrâhim şehzadenin ismini Yûsuf koyduğunu belirtir ve çocuğun kulağına Yûsuf Efendi ezan okur. Ancak yedi saat sonra padişaha Yûsuf'un kul ismi olduğu söylenince şehzadeye Mehmed adı verilir. Yûsuf

Efendi, Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserini ve Muhibbüddin el-Ulvânî'nin *el-Manzûmetü'l-Muhibbiyye*'sini (*Şerhu 'Umdeti'l-hükkâm*) şerhetmiştir. Arapça şiirler yazan Yûsuf Efendi bunlardan birkaçını bestelemiştir. Yakın dostu Şehâbeddin el-Hafâcî bu şiirlerin bir kısmını biyografisinde kaydetmekte (*Habâya'z-zevâyâ*, s. 233-247; ayrıca bk. Muhibbî, IV, 495-499), Brockelmann da onun bir kasidesine ait yazmanın mevcudiyetini haber vermektedir (*GAL*, II, 355). Yûsuf Efendi'nin, "Rabbi sallî ale't-tihâmî" mısrayla başlayan çârgâh, "Ve'ktidâi li'n-nebiyyi'l-hâdî" mısrayla başlayan düğâh-hüseyinî makamındaki tesbihlerini Sadettin Nüzhet Ergun eserinde kaydetmiş, ancak bunların notaları günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şehâbeddin el-Hafâcî, *Habâya'z-zevâyâ fîmâ fi'r-ricâl mine'l-bekâyâ* (nşr. Mehmet Mesut Ergin), Ankara 2008, s. 232-247; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (nşr. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1996, I, 114; a.e. (Dağlı), VI, 81; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 493-500; Naîmâ, *Tarih* (haz. Mehmet İpşirli), Ankara 2007, II, 818, 940-941; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, III, 135-136; *Sicill-i Osmânî*, IV, 656; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 32, 68-69; Brockelmann, *GAL*, II, 355; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 566; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 245; İhsân bint Saîd Hulûsî, *A'lâmü'l-fikr fi Dimaşk beyne'l-karneyni'l-evvel ve's-sânî 'aşer li'l-hicre*, Dimaşk 1414/1994, s. 418-419; Erdoğan Karataş, *XVIII. Yüzyıla Ait Bir El Yazması Mecmûada Dinî Musikî Güfteleri* (yüksek lisans tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 45-53.

MEHMET NURİ UYGUN

YÛSUF EMİRİ

(ö. 837/1433)

XV. yüzyıl Çağatay şairlerinden
(bk. ÇAĞATAY EDEBİYATI).

YÛSUF HAKİKİ

(ö. 893/1488)

Mutasavvîf şair.

Somuncu Baba olarak bilinen mutasavvîf Şeyh Hamîd-i Velî'nin oğludur. Kaynaklarda Baba Yûsuf, Yûsuf Hakîkî Baba, Baba Yûsuf Hakîkî, Şeyh Yûsuf, halk arasında Hakîkî Baba ve Gül Baba diye anılır. Ne zaman doğduğu bilinmemektedir. *Muhabetnâme* adlı eserinin müstensihî, kitabı 894'te (1489) müellifin ölümünden bir yıl sonra istinsah ettiğini bildirdiğine göre 893 (1488) yılında ölmüş olmalıdır. Tasavvuf yolunda temel bilgileri kuvvetli bir ihtimalle babasından alan Yûsuf'un tahsiliyle ilgili